

ZSIROS KLAUDIA VIKTÓRIA¹

A szakértői objektivitás jelentősége a szexuális erőszak bizonyítási eljárásában

Bevezető gondolatok

Tanulmányom témája az igazságügyi szakértői vizsgálat jelentősége a szexuális erőszak bizonyítási eljárásban, hogy a szakértő objektivitásából és különleges szakértelméből eredően miért számít egy fontos bizonyítási eszköznek kifejezetten ezen bűncselekmény vonatkozásában.

A 2017 októberében a szociális médiában elterjedő Me Too mozgalom történései a közvélekedés legkülönbözőbb reakció mellett e bűncselekmények elbírálásával összefüggésben felvetették, hogy a bizonyítási eljárás, nemkülönben az orvos szakértő bevonása, kellemetlen és megalázó, illetve, hogy sokszor csak a sértett szavahihetőségén múlik az ügy kimenetele.²

A tanulmányban a szexuális erőszak tényállásával összefüggésben bemutatom, mi is a bizonyítandó és jelentős tény, mi a bizonyítás célja, hogyan történik maga a kirendelés, mi a különleges szakértelem és miért segíti a bizonyítást egy szakvélemény mint objektív bizonyítási eszköz.

1. A bizonyítás tárgya és célja

A büntetőeljárás központi részét képezi a bizonyítás, hiszen az egyes bűncselekmények tényállásai és az adott ügy történeti tényállása közötti összefüggésre, s így a bűncselekmény megtörténtének megállapítására a bizonyítási eljárás keretében lehetséges és kell is következtetéseket levonni a bizonyítási eszközök és cselekmények igénybevételeivel és alkalmazásával. A múltbeli tények feltárása teszi lehetővé, hogy a valóságnak azon részét megállapíthassuk, amelyre az adott ügy vonatkozik, az ilyen tények megállapításának pedig számos módszere ismert, amelyek a megismerendő tények természetétől és a

megismerés céljától függően válnak specifikussá.³ A büntetőeljárásban ez a specifikus módszer a bizonyítás, ahol a múltbeli tények bizonyításának alapjául az a felismerés szolgál, hogy a külvilágban minden esemény vagy történet előidéző bizonyos változásokat, tehát nyomot hagy, amik tárgyiasulhatnak (tárgyi bizonyítási eszköz, okirat, szakvélemény), vagy az emberi emlékezetben léteznek (vallomások), és ezek az ok (múltbeli tény) és az okozat (nyom) viszonyában állnak egymással.⁴

A természettudományos megfigyelés azon alapfeltételekre épül, miszerint a természet szabályai megismerhetők, a természet alaptörvényei egyetemesekek és állandók, és a megfigyelt jelenségekből következtethetünk a nem megfigyelt jelenségekre is, s ennek a megismerésnek a leggyakoribb módszerei a megfigyelés, a mérés, a hipotézisalkotás, a kísérletezés, a formalizálás, a következtetés (indukció, dedukció), valamint a modellezés.⁵ A természettudományos megismerés a nyomozás és a bizonyítás során a kriminalisztikában és a forenzikus tudományokban ölt testet, s a szakértőt a különleges szakértelme természetesen képessé teszi arra, hogy az adott területen a megfelelő vizsgálati módszertan kiválasztásával és kivitelezésével, a megismerhetőség határain belül természettudományos válaszokat adjon a releváns kérdésekre.⁶

2. A szexuális erőszak bizonyítása

A Btk. 197. § (1) bekezdése alapján *szexuális erőszakot követ el az, aki a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el, vagy más védekezésre vagy akarattnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel. A (2) bekezdés alapján pedig szexuális erőszakot követ el az is, aki tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet.*

A szexuális erőszak megvalósulásához a fenyegetés szempontjából az szükséges, hogy az minősített fenyegetés legyen. A súlyos hátrány kilátásba helyezése egyrészt irányulhat a sértett vagy más személy irányába, sőt akár az önsértéssel való fenyegetés is lehet tényállásszerű, ha ezek alkalmasak voltak arra, hogy a sértettben komoly félelmet váltsanak ki.⁷ A fenye-

³ BELOVICS Ervin – ERDEI Árpád: *A büntetőeljárás törvény magyarázata*, HVG-ORAC, Budapest (2018) 231.

⁴ BELOVICS – ERDEI *i. m.* 231.

⁵ ANGYAL Miklós: *Természettudományok az igazságügyi szakértés szolgálatában*, *Magyar Bűnüldöző*, ResearchGate (2019) 42.

⁶ ANGYAL: *i. m.* 42.

⁷ BLASKÓ Béla – MADAI Sándor – PALLAGI Anikó – POLT Péter – SCHUBAUER László: *Büntetőjog Különös Része I.*, Rejtjel Kiadó, Budapest–Debrecen (2015) 157.

¹ PhD-hallgató Marton Géza Állam és Jogtudományi Doktori Iskola.

² ZSIROS Klaudia Viktória: *A szexuális zaklatás és erőszak elbírálásának nehézségei a #MeToo mozgalom fényében*, In: *Tudományos Diákest Tanulmánykötet V.*, DE Praetor Szakkollégium, Debrecen (2018) 171.

getés és annak hatásának bizonyítása történhet igazságügyi pszichológus szakértő bevonásával, aki megvizsgálhatja, milyen összefüggések mutathatók ki a kérdéses cselekmény és a sértett pszichéje között.

A másik elkövetési mód, az erőszak olyan fizikai kényszer, amely a passzív alany teste ellen irányul, és alkalmas a sértett komoly ellenállásának a leküzdésére, az erőszak alkalmazása pedig már olyan fizikai nyomokat hagyhat, amikor az igazságügyi orvos szakértő bevonása válik szükségessé.

Védekezésre képtelennek akkor tekinthető a sértett, ha helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére, akaratnyilvánításra pedig akkor képtelen a sértett, ha jogi értelemben nem képes erre ideiglenesen vagy állandó jelleggel, akár pszichésen, akár testi, fizikai adottságai miatt, például ha alkohol vagy kábítószer befolyása alatt áll.⁸ Ha ezen állapotokat az elkövető idézte elő, s nem csak felhasználja a szexuális cselekményre, akkor az erőszakkal vagy élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel való elkövetés állapítható meg. Ezek az állapotok akár pszichológus szakértő, elmeorvos szakértő vagy orvos szakértő eljárásának igénybevételét is jelenthetik.

Az egész eljárás, s ezzel együtt a bizonyítási eljárás legfőbb célja is a bűncselekmény megtörténtének igazolása, az elkövető felderítése és a cselekmény lehető legpontosabb rekonstrukciója, mely cél eléréséhez szexuális erőszak és kényszerítés esetén a különböző kriminalisztikai módszerek mellett kiemelt jelentőséget kap a sértett orvosi vizsgálata, mely sok esetben a cselekmény objektív bizonyításának egyedüli lehetősége.⁹

A fentiek alapján ez azt jelenti, hogy a szexuális erőszaknak és kényszerítésnek egyrészt a célcselekménye, másrészt az elkövetésének módjai, mint az erőszak, a fenyegetés és a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot mind relevanciával bírnak a tényállás megállapításánál és így a bizonyítási eljárásban bizonyítandó tények, melyeknek nyomai mind szakértői bizonyítás vizsgálati kérdései körébe tartoznak.

A szexuális erőszak és kényszerítés bűncselekmények egyik legbiztosabb, objektív szempontú bizonyítása tehát szakértő kirendelésével történhet. Ennek oka kettős, mivel egyrészt a szakértő „hivatali minőségében” készíti el véleményét; másrészt a személyét tekintve semmilyen formában sem kötődik a bűncselekményhez.¹⁰ A sértett, a terhelt és a szakértő esetében is közös vonás az, hogy egy múltbeli eseményről nyilatkoznak, viszont míg az emberi emlékezet pontatlanságaival számolni kell, addig a szakértő a múlt nyomaiból von le következtetéseket, aminek ráadásul nem is volt részese.¹¹ A szakértő nincs befolyásolva olyan tényezők által, mint például áldozati oldalon az érzelmek, érzések, a sokkhatás, vagy terhelt esetében az ítélettel való fenyegetettség. Ezzel a felfogással viszont némileg ellentétes a szakértőnek a Be. által egyéb érdekelteként való meghatározása. Az elnevezés félrevezető, ha feltételezzük, hogy a szakértő a tárgyilagosság és szigorú szakmaiság képviselőjeként érdek- és elfogultságmentesen szolgál-

tat az ügyben szerzett ténybeli ismeretei és szaktudása alapján kialakított szakmai véleményével bizonyítékot.¹²

3. Szakértő kirendelése

A szakértői tevékenységre vonatkozó rendelkezések különböző jogszabályokban találhatóak, a Be. az alapjait tartalmazza, mely mellett az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény és különböző rendeletek, illetve a MISZK és NSZKK működése adják egy másik jelentős részét.¹³ A Be. a szakértői bizonyítás szabályait a Szaktv.-re támaszkodva állapítja meg, nem ismételi meg minden előírást, melyet e törvény már rögzített, viszont utalások sincsenek a Be.-ben arra, hogy a Szaktv. előírásai hol s mennyiben alkalmazandók, a két jogszabály együttes értelmezése a jogalkalmazóra hárul.¹⁴

A Be. 188. § (1) bekezdése alapján szakértő kirendelésére akkor kerülhet sor, ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, és a kirendelés maga a bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság határozatával történik. A nyomozás során szakértőt alkalmazni kötelező, ha a nyomozó hatóság vagy az ügyészség műszeres vallomás-ellenőrzéssel vizsgálja a gyanúsított vagy a tanú, például a sértett vallomását.¹⁵

Erre az eljárás azon szakaszában kerülhet sor, amikor már feltárásra és megállapításra kerültek a bíróság által azok a tények, adatok, vagy körülmények, amelyek jellemzőire nézve a szakértő állásfoglalása szükséges, ezért erre általában – a nyomozás, a vád, illetőleg a bíróság előtti szakaszban egyaránt – az utolsó eljárási cselekmények között kerül sor, mivel ekkorra válnak világossá azok a releváns tények, amelyeket a szakértőnek a véleménye kialakítása során figyelembe kell vennie.¹⁶ Ez a szexuális erőszak vagy kényszerítés esetén eltérő lehet, hiszen a cselekmények következtében a sértett felkereshet egy egészségügyi intézményt, és ezzel akár összefüggésben, vagy anélkül, de a nyomozó hatóság, a rendőrség is tudomást szerezhet a bűncselekményről. Maga a Be. is kivételt enged az írásbeli kirendelés alól akkor, ha sürgős részvizsgálatra van szükség, és a rendőrség szóban is kirendelheti a szakértőt.

A különleges szakértelem alsó határát a büntetőeljárásban bírónaként, ügyészként vagy nyomozó hatóság tagjaként részt vevő bűnügyi szakemberek általános szakmai ismeretének szintjén kell megvonni, de ebbe nem értendő bele a jogi ismeret, tehát jogi kérdésben szakértőt kirendelni nem lehet.¹⁷ Ez alapján tehát a különleges szónak nem a hétköznapi jelentését kell érteni, és nem is kell, hogy ritka, bonyolult, tudományos

¹² BELOVIC-S-ERDEI *i. m.* 263.

¹³ Például a 9/2016. (II. 27.) IM rendelet az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételekről, a 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és előkészítő eljárás részletes szabályairól, illetve a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamara és a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ feladatai és működése.

¹⁴ BELOVIC-S-ERDEI *i. m.* 263.

¹⁵ CZINE Ágnes: *Büntetőeljárás jog*, Patrocinium, Budapest (2019) 149.

¹⁶ BÉRCES: *i. m.* 96.

¹⁷ BELOVIC-S-ERDEI *i. m.* 264.

⁸ BLASKÓ et al: *i. m.* 158.

⁹ KRICKOVICS Antal – ANGYAL Miklós: *A nemi erőszak elleni bűncselekmények hatékony bizonyítása – orvosi és kriminalisztikai szempontok*, ResearchGate (2013) 151.

¹⁰ BÉRCES Viktor: A szakértői bizonyítás elvi és gyakorlati kérdéseiről, *Miskolci Jogi Szemle* 14. évf. 2. különszám 1. kötet (2019) 98.

¹¹ FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest (2018) 214.

szakterület része legyen, viszont jogi szakismerettől eltérő ismeretanyaghoz kell, hogy tartozzon.¹⁸

A 19. században uralkodó volt az az álláspont, hogy a szakértő a véleményével az adott kérdés tudományos bírójaként tevékenykedett, és ezért a szakértőt a bíró segédjének kellett tekinteni, viszont a 20. században már megerősödött az a fel fogás, mely szerint a szakértő nem tudományos bíró vagy bíróság, hanem a bizonyítás egyik alanya.¹⁹

A Szaktv. 4. § (1) bekezdése alapján igazságügyi szakértői tevékenységet többek között az erre feljogosított természetes személy (igazságügyi szakértő) vagy igazságügyi szakértői intézmény és igazságügyi szakértői intézet végezhet. Kormányrendelet meghatározza, hogy egyes szakkérdések és szakterületek esetén kizárólag meghatározott szakértő adhat szakvéleményt. Anyagmaradványok, minták toxikológiai vizsgálata, DNS-vizsgálat vagy pszichológiai vizsgálat esetén a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (NSZKK) a szakvélemény adására feljogosított szerv.²⁰

Az NSZKK alaptevékenységként ellátja a Szaktv. szerinti igazságügyi szakértői tevékenységet, valamint az ahhoz kapcsolódó igazgatási, gazdálkodási, munkaügyi és nyilvántartási feladatokat, és állami feladatként ellátott alaptevékenysége olyan ügyekben történő hatósági kirendelés teljesítése, amelyben jogszabály lehetővé vagy kötelezővé teszi a bizonyítási eljárás hivatalból történő lefolytatását.²¹ Az NSZKK igazságügyi szakértői IM rendeletben felsorolt kompetenciaterületeken látják el tevékenységüket, mint például az igazságügyi orvostan, igazságügyi pszichiátria és klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia.²² E kompetenciák az egyik központi intézet, az Orvosszakértői Intézet alá tartoznak. Az intézet szakértői a szakvéleményeket a Szaktv. alapján a hatóság kirendelése vagy megbízása alapján, a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek felhasználásával készítik, a függetlenség és pártatlanság követelményének megtartásával, ahol az intézetben dolgozó orvosok többek közt igazságügyi orvostan, belgyógyászat, igazságügyi pszichiátria, pszichiátria, a pszichológusok pedig klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia, illetve neuropszichológiai szakpszichológia és pszichoterápia szakképesítéssel rendelkeznek.²³ A szakértői munkát jól felkészült szakközreműködői (pl. szülész-nőgyógyász) gárda segíti.

Az igazságügyi szakértők a szakértői tevékenységüket többek között önálló tevékenységként, egyéni vállalkozóként vagy az előbb említett intézmény nevében is végezhetik, és névjegyzékbe való felvételüket is jogszabály határozza meg.²⁴ Igazságügyi orvostan és igazságügyi pszichiátria szakterületekhez tartozó képesítési követelmények például általános orvos és igazságügyi orvostan/elmeorvostan szakvizsga, vagy klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológia szakterület esetén okleveles pszichológus és szakpszichológus szak-

vizsga.²⁵ A rendelet 7. §-a alapján ehhez még szükséges szakértőjelöltként eltöltött idő vagy közreműködőként elvégzett meghatározott ügyszám is, amit a szakértőjelölt tevékenysége felett szakmai felügyeletet gyakorló igazságügyi szakértő igazolja a Magyar Igazságügyi Szakértői Kamarának, majd a névjegyzékbe való felvételhez szükséges igazolást a MISZK állítja ki.

A szakértő kirendelése és a vizsgálat feltételeinek megteremtése a kirendelő feladata, aminek része a kérdések feltevése, tehát a vizsgálat körének, kereteinek megvonása, melyhez ismerni kell az adott szakterület határait, kompetenciáit is, viszont a gyakorlatban előfordul, hogy a kérdésfeltevés épp emiatt pontatlan vagy hiányos.²⁶

4. A szakértői eljárásban részt vevők jogai és kötelezettségei

A Be. alapján a szakértő köteles és jogosult mindazokat az adatokat megismerni, amelyek a feladatának teljesítéséhez szükségesek, így különösen az ügyiratokat megismerheti, az eljárási cselekményeknél jelen lehet, vagy a terhelttől, a sértettől és az eljárásban kirendelt szakértőtől felvilágosítást kérhet. Az megjegyzendő, hogy a terheltet természetesen ilyenkor is megilleti a vallomás megtagadásának joga.²⁷

A másik oldalról pedig ki kell emelni a Be. 194. §-ában szabályozott közreműködési kötelezettséget, mely alapján a terhelt, a sértett és a tanú köteles a szakértői vizsgálatnak, illetve beavatkozásnak magát alávetni, kivéve a műtétet és a műtétnek minősülő vizsgálati eljárást. Ha ezt nem teljesíti, akkor a terhelt elővezethető és vele szemben testi kényszer alkalmazható, a sértett és a tanú elővezethető és rendbírósággal sújtható, továbbá a terhelt, a sértett és a tanút az okozott bűnügyi költség megtérítésére kell kötelezni. Mindezek mellett a sértett és a tanú köteles a szakértői vizsgálat elvégzését egyéb módon is elősegíteni.

5. A szakvélemény mint objektív bizonyítási eszköz

A szakvélemény a Be. 165. §-a alapján bizonyítási eszköz, melyet a 167. § (4) bekezdése alapján a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a többi bizonyítékkal együtt egyenként és összességükben szabadon értékeli, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg. A szakvélemény mint bizonyítási eszköz, így két oldalról vizsgálandó: a szakértő mint különleges szakértelem birtokában levő személy szemszögéből, és a szakvéleményt értékelő, különleges szakértelemmel nem rendelkező személy szemszögéből is.

²⁵ 9/2006. (II. 27.) IM rendelet 2. számú melléklete alapján.

²⁶ KÁRMÁN Gabriella: *A kriminálisztikai szakértői bizonyítás – A hitelérdemlőség éptökövei*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest (2019) 92.

²⁷ CZINE: *i. m.* 153.

¹⁸ PÓLT Péter: *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez – 1. kötet*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest (2018) 422.

¹⁹ BELOVICS-ERDEI: *i. m.* 262.

²⁰ 282/2007. (X. 26.) Kormányrendelet.

²¹ Az NSZKK honlapján a Szervezeti adatok, Jogállás, Létszám menüpont leírása alapján.

²² 9/2006. (II. 27.) IM rendelet.

²³ NSZKK honlapja, Orvosszakértői Intézet leírása alapján.

²⁴ BELOVICS Ervín – TÓTH Mihály: *Büntető eljárásjog – Negyedik, aktualizált kiadás*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest (2019) 175.

Mind a sértett, mind a terhelt különböző szakértők általi vizsgálatának eredménye egy olyan szakvélemény, melynek törvényben meghatározott tartalmi elemei vannak, és melynek úgy kell elkészülnie, hogy a szakértő a tudomány mindenkori állása szerinti legaktuálisabb eredményeket vegye alapul, ami elősegíti a vád tárgyát képező tényállás tisztázását úgy, hogy az abban foglaltakat megerősíti vagy megcáfolja.²⁸

A Szaktv. alapján a szakértő a szakvélemény szakmai megállapításaival összefüggésben nem utasítható. A szakvéleménynek kötelező tartalmaznia a leletet, a vizsgálat módszerének rövid ismertetését, a szakmai ténymegállapításokat, a szakértő véleményét, ha az ügyben korábban vizsgálat lefolytatására került sor és a kirendelés erre kiterjed, a korábbi vizsgálatra vonatkozó adatok és megállapítások értékelését, az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 20. számú módszertani levelére történő utalást, illetve a módszertani levélben foglaltaktól történő eltérés esetén ennek indokait és az arra való utalást, hogy az igazságügyi szakértő mely szakterületen jogosult szakvéleményt adni, illetve, hogy az igazságügyi szakértő vagy más személy eseti szakértőként járt el. A szakvéleményben jogkérdésben – ha jogszabály eltérően nem rendelkezik – nem lehet állást foglalni. A jogkérdésben való döntés tilalmát viszont nem sérti az, ha a szakvélemény ténybeli és jogbeli elemeket együttesen is tartalmaz, hiszen egy jog által szabályozott közegben bekövetkezett eseménysor, emberi magatartás vizsgálatához szükség lehet a jog területére tartozó körülmények bemutatására is.²⁹ A szakértő véleménye a Szaktv. értelmező rendelkezései szerint a szakvéleménynek az a része, mely a szakmai ténymegállapításokból levont következtetéseket, ennek keretében a feltett kérdésekre adott válaszokat tartalmazza, a lelet pedig a vizsgálat tárgyát és a vizsgálat eszközeit, módszereit tartalmazza.

Bizonyítékként a szakvéleménynek az előbb említett szakértői vélemény része értékelhető, az ezt megelőző tartalmi elemek értékelési segédletek, melyek a bizonyíték elfogadhatóságára, a vélemény bizonyító erejére utalnak, illetve vannak olyan elemei is a szakvéleménynek, melyek bizonyítékként nem értékelhetők, mint a terheltnek és a sértettnek a büntetőeljárás tárgyául szolgáló cselekményre vonatkozó közlései.³⁰

Ha a szakvélemény valamely fogyatékosága miatt aggálytalanul nem fogadható el, különösen, ha hiányos, nem egyértelmű, önmagával ellentétes, vagy helyességéhez nyomatékos kétség fér, akkor azt hivatalból vagy indítványra felül lehet vizsgálni.³¹ A szakvélemény ilyen és ehhez hasonló jelzőkkel való illetése viszont értelmezési problémát vet fel, hiszen nincs egységes követelményrendszer a szakvélemény minőségére vonatkozóan. Egyrészt a jogszabályok különféle tartalmi és formai elemeket, tulajdonságokat kívánnak meg a szakvéleménytől, illetve meghatározzák a szakértői tevékenység szabályait, másrészt a szakirodalom a jogszabályi kívánalmaknál már többet vár el, azonban egységes kritériumrendszer nem létezik, és nem megfelelően kimunkált az sem, hogy az egyes törvényi előírások megsértésének mi a következménye.³²

Mivel a Be. is az aggálytalanság kifejezést használja, mindenképpen szükséges értelmezni azt, hogy ez mit is jelenthet. A szakirodalomban akkor aggálytalan egy szakvélemény, ha egyértelmű, szabatos, részletesen megindokolt, hiánytalan és ellentmondásmentes, illetve a bizonyított tényekkel összhangban áll, helyessége, szakszerűsége felől nincs semmi kétség és megállapításai korszerű szakmai hivatkozásokra épülnek.³³ Követelmény e jelző használata során az is, hogy a bíróság és a felek részéről történő követhetőség, ellenőrizhetőség, és hogy a ténymegállapításhoz szükséges adatok keletkezésének időpontja, forrásának megjelölése és visszakeresésre alkalmas azonosítójának feltüntetése is szerepeljen a véleményben.³⁴

A szakvéleménnyel kapcsolatban a legfontosabb feltételek tehát, hogy az természettudományosan megalapozott legyen, a hivatkozott tapasztalati tételei a valóságnak megfeleljenek, a vizsgálati módszer alkalmas legyen a feltett kérdés eldöntésére, a véleményben közölt megállapítás a leletből következzen, meggyőzően indokolt, dokumentált és világos legyen és a szakmai szabályokat is betartva szülessen meg.³⁵ A bizonyíték önmagában való értékelése a bizonyítandó tény, saját forrása vagy az ezt hordozó bizonyítási eszköz viszonyának vizsgálatát jelenti, a szakvélemény értékeléséhez viszont feltétlenül szükség van az egyes szakterületek hatókörének, a módszerek megbízhatóságának és az eredmények jelentéstartalmának ismeretére is.³⁶

Az előbb említett szabad értékelés korlátja az indokolási kötelezettség és az in dubio pro reo elv [Be. 7. § (4) bekezdés], mely szerint a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére. A bizonyítékoknak viszont nincs olyan kötelező mennyiségi vagy minőségi minimuma, amelynél a bűnösség megállapítása már csak bírói mérleges kérdésévé válik.³⁷ A szakvélemény is csak egyike a bizonyítási eszközöknek, nincs előre meghatározott bizonyító ereje, mégis a különleges szakértelem követelménye – mellyel a szakértő rendelkezik, a szakvéleményt értékelő bíró vagy ügyész nem – és a szakértő objektivitása kiemeli a többi bizonyítási eszköz közül. A bizonyítékok egyenértékűségének elvét ez némileg megtöri, és a szakvéleménynek a bizonyítási folyamatban elfoglalt helyére figyelemmel nyilvánvaló, hogy a szakvélemény megfelelőségének, helyességének, vagy más szóval minőségi megfelelőségének kérdése a büntető igazságszolgáltatás megfelelő működésének egyik biztosítéka.³⁸

A különleges szakértelmet megkívánó kérdésekre adott válaszok értékelése nehezebb, mint más bizonyítékok vagy bizonyítási eszközöké, amivel kapcsolatban két álláspont alakult ki. Az egyik kétségbe vonja, hogy a laikus ügyész vagy bíró az értékelésre képes lenne, mivel a megfelelő szakértelem híján az említettek a szakkérdések megválaszolására nem képesek, ezért az arra adott válaszok, így a szakértői vélemény értékelésére sem vállalkozhatnak, a másik álláspont képviselői pedig állítják, hogy a laikus is képes arra, hogy megállapítsa, a szakvélemény önmagában, a tartalom logikus és világos kifejtésével, a felhasznált tapasztalati tételek és a megállapított tények közötti összefüggések érthető bemutatásával alátámasztotta-e

²⁸ BÉRCES: *i. m.* 97.

²⁹ POLT: *i. m.* 424.

³⁰ CZINE: *i. m.* 156.

³¹ BELOVIC-S-TÓTH: *i. m.* 177.

³² NOGEL Mónika: *A szakértői minőségbiztosítási rendszer kialakításának előkérdései és alapfogalmai*, ResearchGate (2017) 117.

³³ NOGEL: *i. m.* 125.

³⁴ NOGEL: *i. m.* 125.

³⁵ FARKAS-RÓTH: *i. m.* 219.

³⁶ KÁRMÁN: *i. m.* 93.

³⁷ FARKAS-RÓTH: *i. m.* 201.

³⁸ NOGEL: *i. m.* 116.

saját következtetéseit.³⁹ Az értékelés része annak vizsgálata is, hogy a szakvéleményből illetőleg az egyéb bizonyítási eszközökből megállapítható tények és az ezekből levonható következtetések mennyiben állnak összhangban egymással, s ennek az összhangnak a megállapításához, vagy éppen annak hiányához nincs szükség különleges szakértelemre, mely felfogást a Be. is követi.⁴⁰

Az érdemi bizonyítás a bírósági tárgyaláson történik, a bíróság dönt a büntetőjogi felelősségről, az elé tárt bizonyítási eszközökből vagy cselekményekből levonja a jogi következtetést, tehát értékeli és dönt, ami kizárólag a bíróság joga.⁴¹ A bizonyítás sikerességét nagyban befolyásolja az objektív bizonyítékok (nyomok, anyagmaradványok) léte és vizsgálata, segíti a tanúvallomás, amik viszont nem biztos, hogy minden nemi erkölcs elleni bűncselekménynél rendelkezésre állnak.⁴² A szakértői vizsgálat egyrészt konkrét fizikai cselekményeket igényel, mely jelenti például a sértett testén jelentkező sérülések, nyomok vizsgálatát, míg maga a szakértői vélemény értékelése, összehasonlítása már logikai, gondolati művelet, mely feladat a jogalkalmazóra hárul.⁴³

Mivel a szakvéleményben jogkérdésben nem lehet állást foglalni, ezért a szakvélemények megfelelő jogi szempontú értelmezése hozzájárul a megfelelő minősítéshez, az elkövetési módok megállapításához vagy akár a szexuális erőszak és kényszerítés elhatárolásához is. Nemcsak az előbb említett sértetten található sérülések mint nyomok, de a ruházatának lefoglalása után az azokon található sérülések és biológiai anyagmaradványok orvos szakértő általi vizsgálata, megállapításainak szakvéleménybe foglalása is jelentőséggel bír.⁴⁴ Ebben az esetben a szakvéleményt értékelő bíró már jogi következtetést vonhat le arra vonatkozóan, hogy a sértetten és ruházatán talált sérülések hogyan keletkeztek, milyen összefüggések mutathatók ki ezek között, mely tényállást meríti ki az elkövetési mód alapján. A szakvélemény hatósági, s legfőképpen bíró általi értékelése során a szakértői megismerés eredményessége a szakvélemény hiteltérdemlőségének fő tényezője.⁴⁵

³⁹ BELOVICS–ERDEI *i. m.* 277.

⁴⁰ BELOVICS–ERDEI *i. m.* 277–278.

⁴¹ FARKAS–RÓTH *i. m.* 199.

⁴² KRICKOVICS–ÁNGYAL *i. m.* 148.

⁴³ POLT *i. m.* 379.

⁴⁴ KRICKOVICS–ÁNGYAL *i. m.* 157.

⁴⁵ KÁRMÁN *i. m.* 95.

Záró gondolatok

E bűncselekmény sértettje külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül, kiemelve más bűncselekmények sértettjei közül, s így törvényi szintre emelve e bűncselekménynek súlyosságát és másságát, annak lehetséges negatív (akár testi, lelki) következményeit. A nemi erkölcsnek és a szexuális önrendelkezési jognak a sérelme önmagában a sértett kíméletét szem előtt tartó eljárást igényel, maga a szakértői bizonyítás viszont, mely során a sértett a vizsgálat tárgyává válik, különösen igényli azt.

A különleges szakértelem a szakértő bevonásának feltétele, ami viszont magában hordozza a szakértői eljárás legnyilvánvalóbb buktatóját is. A vizsgálat elvégzése, s majd a szakvélemény elkészítése során a szakértő nem feltétlen tudja, hogy minek lehet később jogi relevanciája a tényállások megállapítása során, mivel nem rendelkezik olyan fokú jogi ismerettel és gyakorlattal, amivel a szakvéleményt később értékelő hatóság vagy bíróság igen. Ahogy lehetséges, hogy a különleges szakértelemmel nem rendelkező hatóság vagy bíróság a szakértő kirendelése során az adott szakterületre vonatkozó ismeretek hiányában nem elég konkrét az elvégzendő vizsgálat és megválaszolendő kérdés meghatározásában, ugyanúgy lehetséges, hogy a vizsgálatok során a szakértők elsiklanak részletek fölött, a kért vizsgálat körében tévednek egy sérülés vagy nyom jelentőségében, pedig épp, hogy fontos lenne az eljárásban a bizonyítás során.

Szakértői bizonyítás keretén belül mind a sértett, mind a terhelt vizsgálata indokolt lehet akár igazságügyi orvos szakértő, elmeorvos szakértő vagy pszichológus szakértő bevonásával, melyek az esetleges egyéb bizonyítékok alátámasztására vagy cáfolatára szolgálhatnak, és hozzájárulnak a megfelelő tényállások megállapításához. Ez különösen akkor kiemelt jelentőségű, ha a sértett és a terhelt vallomásán kívül más bizonyítási eszköz nem áll rendelkezésre, amikor pont egy független szakértő által elkészített szakvélemény biztosíthatja a döntés megszületését. Éppen emiatt a szexuális erőszak bizonyítási eljárásának kiemelten fontos részének tartom a szakértő kirendelését és eljárásának igénybevételét, melynek objektivitása hozzájárul e bűncselekmények jellemzően szubjektív és intimitásba beavatkozó jellegének ellensúlyozásához.